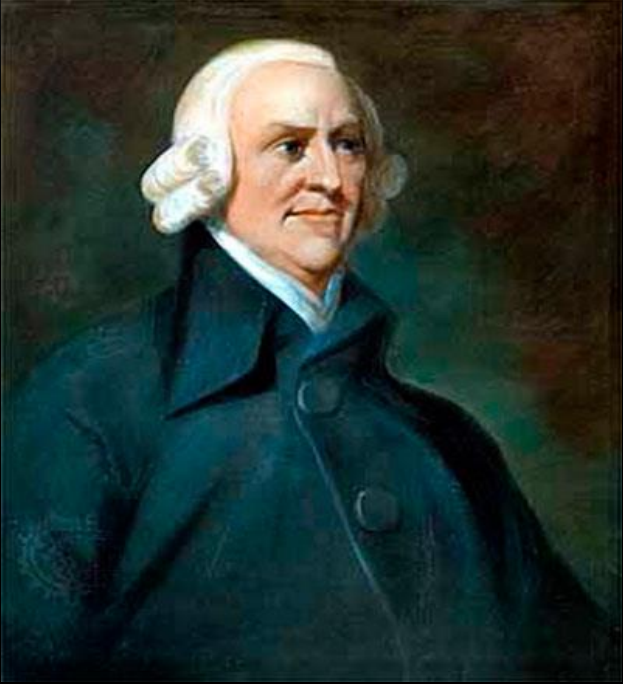

NORMAL ÖĞRETİM

KLASİK İKTİSAT

&

ADAM SMITH

İktisadın,pozitif ve normatif içerikli bir bilim dalı olarak doğuşu Adam Smith (1723-1790) ile başlar.Onun iki kitabından biri olan ve kısaca “Ulusların Zenginliği” diye anılan Ulusların Zenginliğinin Niteliği ve Nedenleri Hakkında Bir Araştırma adlı kitabı 1776 yılında yayınlanmıştır.İçinde hiçbir orijinal fikir olmadığı iddialarına rağmen,sistematığı ve ekonomiye bakış açısı yönünden taşıdığı yenilik,“Ulusların Zenginliği”ni,İktisat’ın bir bilim haline gelişinin müjdecisi olarak kabul ettirmiştir.

- Smith, sadece “Klasik İktisat” diye adlandırılan bir ekonomik düşünce sisteminin kurucusu olmakla kalmamış kendisini tamamen zıt görüşler öne süren Karl Max'ın ve Marksist İktisatı derinden etkilediği gibi günümüzde Yeni Klasik İktisat diye adlandırılan çağdaş bir düşünce sisteminin de özüne oluşturmuştur İktisat tarihinde Adam Smith kadar kendisine sık başvuru alan kitabı bu kadar çok okunan başka bir iktisatçı yoktur Ulusların Zenginliği, bir ünlü iktisatçının söylediği gibi “Liberalizmin İncil”i haline gelmiştir.
- Dönemin Siyasal ve Ekonomik Özellikleri:
- Smith'in görüşlerini ve dolayısıyla Klasik İktisatı gereği gibi anlayabilmek için onun yaşadığı devrin siyasal ve ekonomik yönden bazı temel özelliklerini incelemek gerekir.

A)AYDINLANMA ÇAĞI VE BİREY ÖZGÜRLÜĞÜ

Önce devrin, yani 18 yüzyılın siyasal yönüne bakalım ,Smith “Aydınlanma Çağı” diye bilinen çağda yaşamış, hem bu çağdan etkilenmiştir.Aydınlanma Çağı İngiltere’de “Kutsal İsyan” diye bilinen ayaklanmanın olduğu 1688 yılında başlayan ve 1789 Fransız ihtilali ile sona eren dönemi kapsar. Hailbroner’in belirttiği gibi bu dönem çeşitli tarihlerden çok içinde yaşayan bazı isimlerle daha iyi tanımlanabilir.Bu dönemde Fransa’da Montesquieu,Voltaire,Diderot,Rousseau başta olmak üzere birçok ünlü filozof yaşamıştır.Almanya’da Kant , İtalya’da tarihçi-filozof Giambattista Vico ve hukukçu –sosyolog Beccaria , İngiltere’de Locke ,Gibbon ve Burke, Amerika’da Benjamin Franklin ve İskoçya’da David Hume ve Adam Smith.

Devrin temel özelliğini Kant “insanın kendi kendini mahkum ettiği vesayetten kurtarması ve Sapere aude ‘:Bilmeye cür’et et !vecizesini benimsemesi” olarak tanımlar. Bu dönemde insanlar sanatta,bilimde ,politikada ve iş hayatında kişiliklerini gittikçe artan bir biçimde ifade etmeye başlamışlardır.İnsan özgürlüğüne ulaşmayı amaçlayan Aydınlanma Çağı’nın baş düşmanı “clericalism”adı verilen kilise hakimiyeti idi.Ünlü filozofların hemen hepsi Allah'a inanan kimselerdi. Ancak doğmatik dinin vaazları yerine bilimselliği tercih ediyorlardı.Onlara göre ilim,“İlahi gücün” anlaşılmasında teoloji daha üstündü.Eğitim,aydınlatma ve esrarengiz kavramlardan kurtulma bu dönemde aydınların parolası olmuştu.

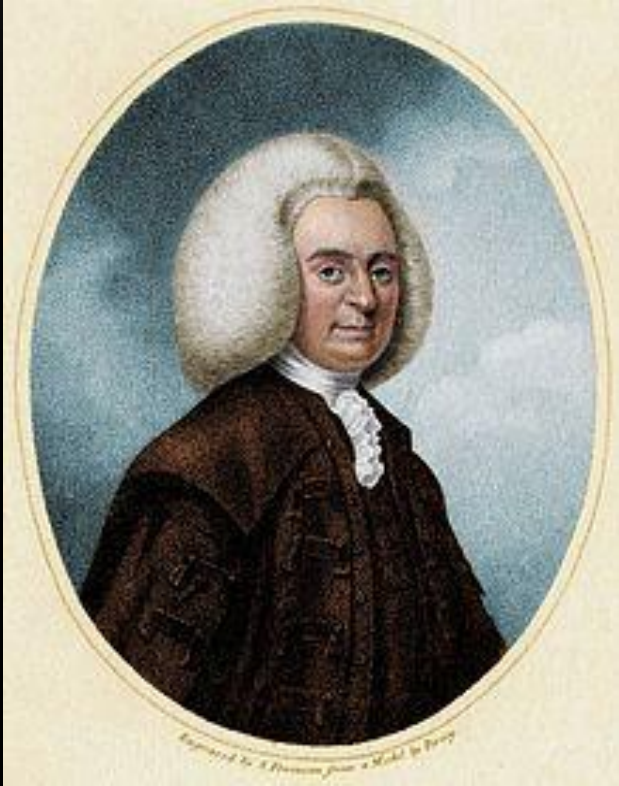
❖ Adam Smith "aklı" değil "tutkuları "(duygu ve heyecan), insan karakterini merkezine yerleştirdi.Smith'in en önemli kavramlarından biri olan" Görünmeyen el" kavramı,yani, İlahi gücün sosyal yaşam mekanizmasına yaptığı dolaylı müdahale, insan aklının tek başına "toplumsal uyumu" sağlamaya yeterli olmadığı düşünçesine dayanır. Aydınlanma Çağı düşünürlerinin bir başka önemli özelliği de onların devrimci fikirleri benimsemeleri ve radikal olmamalarıdır.Smith diğer bütün çağdaşları gibi, iyi tanımlanmış bir toplumsal hiyerarşinin gerek olduğuna inanmış ve mülkiyet ilkesine sıkı bir balık göstermiştir "Toplumsal barış ve düzen, yoksulun ferahlamasından çok daha önemlidir.“sözleri bunun açık kanıtıdır.

- "Yasalar ve hükümet, zenginin fakire ezmesi için oluşturulmuş bir mekanizma olarak düşünülebilir ...Tüccarlar ve sanayiciler çıkarları toplum çıkarları ile uyuşmayan bir grup insandır ve toplumu aldatmak hatta ezmek amacını güden ve pek çok durumda da halka aldatmış ve ezmişlerdir." Bu sert eleştirilere rağmen hem Smith ve hem de çağdaşlarının da toplumsal hiyerarşiye düzene ve mülkiyete titiz bir bağlılık vardır. Heilbroner'in vurguladığı gibi Demokrasi , mülkiyete ve hiyerarşiye karşı taşıdığı gizli tehditlerle birlikte, henüz gündemde değildir. Ancak Fransız devriminden sonra gündeme gelmiştir.
- İnsan doğasının "ruhsal"(spiritual)ve maddi çevreden bağımsız mi (idealism) yoksa maddi ve fiziksel koşullar tarafından kontrol edilen (materialism) nitelikte mi olduğusorunu Plato'dan bu yana çözümlenmemiş olmakla birlikte ,bu dönem düşünürlerinin çoğunluğu "materialism" yönüne meyletmiştir.Ekonomik yaşamı açıklamak ve sonuçlarını değerlendirmek yönünden kolaylık sağlar.
- Bu düşünürler ,toplumu yönlendirecek "yasa" kavramını da geliştirmişlerdir.

B) “KİŞİSEL ÇIKAR” VE “TOPLUMSAL YARAR” TARTIŞMASI

- Ulusların Zenginliği, Avrupa'da savaşların durduğu ve dünya ticaretinin önemli ölçüde arttığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılın son çeyreğinde İngiliz ekonomisinde önde gelen sektör tarım sektörünü ve kırsal kesim, nispeten rahat bir yaşam sürüyordu. Çitleme hareketi piyasa için üretimde bulunan büyük işletmelerin oluşmasını sağlamıştı. Sanayide, kapitalist girişimciler "şirket" tipi organizasyonlarda ücretli işçi çalıştırıyorlardı. Birkaç yıl sonra çıkacak ve "Sanayi Dünya" diye adlandırılacak olayın ilk belirtileri tekstil ve metal işleme sanayinde kendini göstermeye başlamıştı. İngiltere, aşırı korumacılık dönemini geride bırakmış ve eski şirketler imtiyazlarını yavaş yavaş kaybederek dış ticarete de büyük bir canlanma ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte dış ticarete hala çok ağır sınırlamalar vardı. Kamuoyunda bu sınırlamalara karşı, büyük bir memnuniyetsizlik oluşmuştu. Ulusların Zenginliği, Merkantilizmin bu ilke ve sınırlamalarına karşı yönetilen ilk sistematik eleştiriye oluşturmuştu. Smith'in döneminde İngiltere'de ticaret ve tarım gelişmiş iki sektördü ve sanayi henüz doğum sancıları içindeydi.
- Politik alanda ortaya çıkan özgürlük (liberalizm) hareketi kendini ekonomik düşüncelerde de hissettirdi. İktisat, yeni kavramların kullanılmaya başlaması ve yeni teorilerin öne sürülmesi ile hem alanını geliştiriyordu.
- Newton'un dünya ve evren ile ilgili düşünceleri 18. yüzyıl düşünürlerini derinden etkilemiş ve dünyanın, uyum içinde çalışan, üstün nitelikli bir mekanizma olduğu kabul edilmişti.

a) Colin Maclaurin :

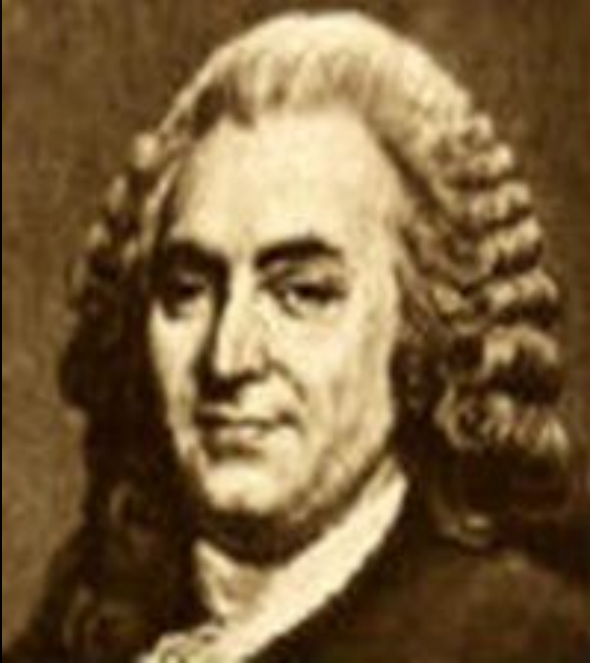
- Uyum içindeki bu “doğal düzen”in keşfinden sonra yapılması gereken ,”doğanın genel uyumu” nun insan toplumları için de geçerli olduğunun kanıtlanmasıydı.Bir başka deyişle ,milyonlarca değişik insandan oluşan topluluklar da , tıpkı evrende olduğu gibi,genel bir uyum içinde yaşamlarını sürdürebilirdi.”Doğal Düzen” kavramının insan topluluğuna uygulanmasını,18.yüzyılın en önde gelen akademik çevresini oluşturan İskoçya’lı bilim adamları başlatmıştır.Bu bilim adamlarından biri Edinburgh Üniversitesi,Matematik profesörü Colin Maclaurin’e göre Newton’un doğal felsefesi “doğal dinin ve ahlak felsefesinin ana temeli olarak değerlendirilmelidir.”

b) Shaftesbury (Anthony Ashley Cooper (1671-1713)) :

- Bunlardan biri Shaftesbury kontu olan ve litaratürde, “Shaftesbury” ismiyle anılan Anthony Ashley Cooper, insanın bir takım “ahlaki duyular” la donatıldığını ve bu sayede doğru ile yanlış arasındaki farkı görüp doğru olanı seçtiğini öne sürer.
- Cooper’a göre “herkesin kendi özel çıkarına ve yararına göre işleyecek bir sosyal düzen”, “toplumun genel yararına olacak” ve böylelikle doğal uyum , toplumsal yaşamda da kendini gösterecektir.

c) Mandeville :

- Cooper'nin ; kişisel çıkarların uyumunu vurgulayan, bir başka deyişle kişisel çıkarların takibinden, toplumsal yararlar elde edileceğini savunan görüşleri açık ve net bir biçimde 18. yüzyıl İngiliz felsefesine eleştirilerden biri de Bernard Mandeville'e aittir. Mandeville (1670-1733) aslında Hollandalı bir doktor olduğu halde, genç yaşta İngiltere'ye yerleşmiştir. 1714 yılında yayınladığı "Arıların Masalı" adlı kitabı sadece İngiltere'de değil devrinin bütün önde gelen ülkelerinde büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. Kitabın alt başlığı olan olan "Özel Günahlar , Toplumsal Yararlar" ifadesi , aynı zamanda kitabın içeriğini de özetlemektedir.

d)Hurtcheson :

- Kişisel çıkar ile toplumsal yarar arasında doğal bir uyum olduğunu savunan etkili düşünürlerden biri de,Smith'in Glasgow Üniversitesi'ndeki hocası Francis Hutcheson (1694-1746)dır.Bir Presbiteryen olduğu halde,Presbiteryen münzevi yaşam önerilerinden farklı düşüncelere sahipti.Hutcheson'a göre insan,doğa tarafından iyiliksever olarak yaratılmıştır ve dünya sefaletten çok mutlulukla doludur.Ona göre iyilikseverlik ve fayda,toplumda çıkarların uyumunu sağlayan iki temel ilkeydi. Ahlak duygumuz bizi başkalarına iyilik yapmaya yöneltir ve böylece hem zevkli hem de yararlı işler yapmış olur.Hutcheson için iyilikseverlik bir fazilet idi ve iyilik sever olmak insana zevk verirdi.Hutcheson'ı Bentham'ın öncülüğünü yapacağı "Faydacılık" görüşünün de müjdecisi yapmaktadır.

C)Smith'in Çağdaşı Diğer Yazarlar :

a)Tucker :

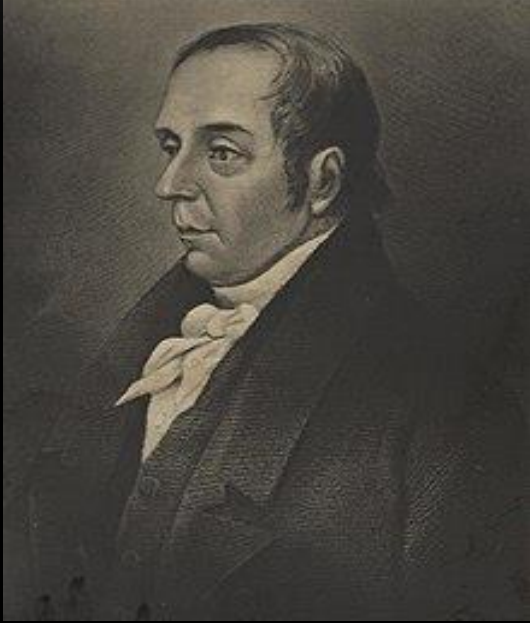
- Josiah Tucker (1712-1799) Gloucester dekanıydı.1750 ve 1776 döneminde ticari faaliyet ve vergileme üzerine çeşitli denemeler yayınlamış,hatta bunlardan bir tanesi Turgot tarafından Fransızcaya çevrilmişti.Tucker,emeğin önemini savunmuş bu nedenle nüfus artışını gerekli görmüş ve bekarların vergilendirilmesini önermiştir.Kişisel çıkarı ,ekonomik yaşamı yönlendiren temel etken olarak kabul etmiş ve serbest ticaretin, tarafların çıkarını uzlaştırıp bir uyum yaratacağını söylemiştir.Düşünceleri nedeniyle 19.yüzyılda serbest dış ticareti savunacak olan “Manchester Okulu”nun kurucusu olarak nitelendirilir.Hume ile birlikte “cosmopolitanism” adı verilen ve ferdi ulusal sınırların sınırlandırılmamasını savunan düşünce akımının savunucusu olmuştur.

b)Ferguson :

- Adam Ferguson (1723 -1838), Smith'in yakın arkadaşlarından biri olup ,iktisat ile siyaseti birlikte incelemiştir. Konuları ,daha ziyade ahlaki açıdan inceleyen Ferguson'un vergileme konusundaki düşünceleri Smith'in "Vergi Kuralları"nı önemli ölçüde etkilemiştir.

c) Harris :

Joseph Harris (1702-1764) in 1757 ve 1758 yıllarında iki kısım halinde yayınladığı “Para ve Madeni Para Üzerine Denemeler ” (Essays upon Money and Coins) adlı kitabı 18. yüzyılın parasal analiz konusunda yapılan en başarılı eserlerinden biri sayılır. Para ve dış ticaret konuları yanında kıymet konusuna da değinen Harris , “Mallar, tatmin ettikleri insan ihtiyaçlarına göre değerlendirilir”. demiş ve düşüncesini kuvvetlendirmek için daha sonra Smith’in kullanacağı su ve elmas örneğini vermiştir.

D. SMİTH'İN KISA YAŞAM ÖYKÜSÜ

- Adam Smith 1723 yılında İskoçya 'nın bir balıkçı kasabası olan Kırkcaldy 'de doğdu. Babası aynı adı taşıyordu ve kasabanın gümrük kontrolörü idi. Annesi, Margaret Douglas , ise bir büyük toprak sahibinin kızıydı. Smith 'in çocukluk dönemi ile ilgili hemen hemen hiçbir bilgi yoktur. Sadece 4 yaşındayken bir gezici çingene çalgıcı tarafından kaçırıldığı kısa süre sonra da kurtarıldığı biliniyor. 14 yaşında Glasgow üniversitesine gitmiş ve Francais Hutcheson un öğrencisi olarak, teoloji ahlak ilmi (ethics) , hukuk ve politik ekonomi öğrenimi görmüştür.
- Üç yıl sonra bir burs kazanarak Oxford 'a Balliol College 'a gitmiş ve orada 6 yıl son derece sıkıcı ve tutucu bir eğitim görmüştür. Hatta David Hume'nin "İnsan Tabiatının İncelenmesi " adlı kitabını , odasında bulundurduğu için bu okuldan kovulma tehlikesi atlatmıştır.
- Glasgow'a geri dönen Smith , bir süre Edinburgh da halka açık konferanslar vermiş ve daha sonra , 27 yaşındayken (1751) Glasgow Üniversitesi ' ne mantık kürsüsüne öğretim üyesi olarak atamıştır.

Bir yıl sonra da ahlak felsefesi profesörlüğüne getirilmiştir. Yedi yıl sonra da bu okulun dekanı olmuştur. İlk büyük kitabı olan " Ahlaki Duygular Teorisi (Theory of Moral Sentiments) 1759 yılında yayınlaştırmıştır. Bu kitabın yarattığı büyük ilgi devam ederken , bir önemli devlet adamının üvey oğlu olan Buccleuch Dükü 'ne çok yüksek bir maaşla özel öğretmen olarak tayin edildi. Öğrencisi ile birlikte Toulouse(Fransa) ' a giden Smith , yakın dostu David Hume yazdığı bir mektupla burada " Canı sıkıntısını yenmek için " bir kitap yazmaya başladığını haber verir. İşte bu kitap " Ulusların Zenginliği " kitabının ilk taslağıdır. Paris 'te Fizyokrazi'nin lideri olan Dr. Quesnay 'in etkisi altında kalır. İki yıl sonra Smith İngiltere 'ye döner. 1776 'da Ulusların Zenginliği yayınlanır.

Kitap son derece büyük bir ilgi ile karşılanır . (Kendisi hayatta iken bu kitabın beş baskısı yapılmış, İrlanda ve Amerika da yapılan baskılar yanında , ayrıca Fransızca , Almanca, Felemenkçe ve İtalyanca 'ya) . Kendisi İskoçya da Gümrük Genel Müdürlüğü görevini getirilir. Edinburg da sakin bir hayat süren ve hiç evlenmeyen Smith , bir dostuna "Ben sadece kitaplarımı aşığım " demiştir. Dul annesi ile birlikte yaşayan Smith 1790 yılında 67 yaşında ölmüş ve Canongate' de kilise bahçesine gömülmüştür mezar taşında ise sadece şöyle yazılıdır: " Ulusların Zenginliği burada yatmaktadır "

A . Smith , " Ahlaki Duygular Teorisi " ve " Ulusların Zenginliği" adlı kitabından başka Glasgow Üniversitesinde verdiği derslerin , öğrencileri tarafından tutulmuş notlarından oluşan iki kitabı daha vardır. Bunlara ek olarak Smith 'in sağlığında basılan birkaç tane eleştiri yazısı ile birkaç tane de ölümünden sonra yayınlanan yazısı bulunmaktadır.

Smith , ölümüne yakın hasta yatağında bir vasiyetle , yayınlanmamış yazılarının yakılmasını istemiştir. Ancak bazı yazıları , vasiyeti yerine getirmemek pahasına korunmuştur. Bunların en ünlüsü "Astronomi Tarihi" (History of Astronomy) adını taşıyan ve ilk defa 1795 de yayınlanan eseridir.

3. ULUSLARIN ZENGİNLİĞİ: İLKELER

A. FELSEFİ VE PSİKOLOJİK İLKELER

- Smith , ahlak felsefesinin konusunu insan mutluluğunun ve refahının oluşturduğunu söyler. Bu düşüncenin İlk Çağ filozoflarınca da benimsendiğini çünkü onların da temel inceleme konusu “ bir insanın mutluluğu ve mükemmelliği ” olduğunu belirten Smith bu filozofların “ insana sadece bir birey olarak değil fakat aynı zamanda bir ailenin , bir devletin ve bir insanlık ailesinin üyesi olarak ele aldıklarını” söyler (Smith, U. Z ... , s.225). Bu düşünce Orta Çağ da gelişen düşünceden tamamen farklıdır. Orta Çağ da mutluluğun fazilet ile bağdaşmayacağına inanılmış ,ve gerçek faziletin feragat olduğu iddia edilmiştir. Her ne kadar modern dünyanın maddi ilerlemesi ,Orta Çağın bu ahlaki görüşünü savunmayı gittikçe güçleştirmişse de 18 . Yy da bu görüş etkisini sürdürmüştür. Bunun tipik bir örneği yukarıda sözü edilen Dr. Bernard de Mandeville tarafında yazılan “ Arıların Hikayesi, Özel Günahlar ve Toplumsal Yararlar ” adlı denemede görebiliriz. Mandeville ‘in tezi , insanların günahının , özellikle lüks malları ve maddi kazancı arama tutkularının , toplumsal zenginliğe neden olacağıdır. Bu görüşe göre , eğer feragat fazileti benimsenecek olursa maddi gelişme durma noktasına ulaşacaktır. (Smith , U.Z..... , Editörün önsözü) .

Arıların Hikayesi , büyük ilgi gördü , ve çağdaş yazarların pek çoğu , Mandevill'e cevap vermeye çalıştı. Smith , Mandeville 'nin ahlaki felsefe sisteminin " tümüyle zararlı olduğunu iddia etmişti. Çünkü bu sistem " günah ile fazilet arasındaki farkı ortadan kaldırıyor" (Smith , Ahlaki ... s.45) Smith maddi kazancı çok farklı bir yönden görüyordu . Ona göre zenginlik peşinde koşma , herkesin durumunu iyileştirme isteğinin bir yönünü oluşturuyordu. Smith 'e göre bu arzu , ana rahminden mezara kadar bizimle birlikte olup hayatımızın her alanında kendini gösterir. Smith 'in bu konuda en çok yollama yapılan sözlerini tekrarlayalım : " Akşam yemeğimizi, kasabın , biracının ve fırıncının iyilik sever oldukları için değil , fakat kendi çıkarlarını düşündükleri için hazır buluyoruz . Kendimizi onların insaniyetine değil fakat kendileri sevmelerine bırakıyoruz ve onlara kendi ihtiyaçlarımızdan değil, fakat onların çıkarlarından söz ediyoruz" (Smith , U.Z....,s.13).Kişisel çıkar , böylece ;kendini insan davranışının ve faaliyetinin her yönünde hissettiriyor . Ekonomik alanda , kişisel çıkar , işbölümünü ve kapital harekete geçirir ve böylelikle verimliliği artırır.

Smith 'in fikirlerini dikkatle inceleyen bazı araştırmacılar , Ulusların zenginliğinde kendi kendini sevme ve kişisel çıkar dürtüsüne verdiği önemin gerçek anlamının ; ikinci kitabı olan Ahlaki Duygular Teorisinde yeralan "duyguların paylaşması ilkesi " ile birleştirdiği

zaman anlaşılabilirliğini öne sürerler. Gerçekten bu ikinci kitapta Smith şu gözlemine yer verir : "İnsanın ne kadar bencil olduğu düşünülürse düşünülün , insanın doğasında bazı ilkeler vardır ki , bunlar onu , başkalarının kaderi ile de ilgilenmeye ve onların mutluluğu nu kendisi için gerekli görmeye sevkeder .

Başkalarının mutluluğundan maddi hiçbir şey elde etmediği halde, onları mutlu görmekten zevk alır. Smith ' e göre ferdi , başkalarının daha büyük mutlulukları için kendi mutluluğunu feda etmeye teşvik eden şey kişinin hayal gücüdür. Çünkü ancak kişinin hayal gücü, başkalarının duygularının ne olduğunu belirleyebilir. Dolayısıyla bireysel ahlak, insanın içine dönük psikoloji ile şekillenir. “ Eğer kendimizi onun yerine koyarsak, onu etkileyen bütün tutkuların ve motiflerin içine girebiliriz, ve onu bu hayali adil yargıcın onayı ile onaylarız. Aksi takdirde onu onaylamaz ve mahkum ederiz” (Smith , Ahlaki ... , s. 162.)

Böylece kendi tecrübelerimiz, ahlaki duyguların gelişmesinin temelini oluşturur. Eğer insan başkaları ile haberleşmekten soyutlanmış biçimde büyürse bu duygulardan herhangi birisini tasavvuf etmek imkansız olacaktır. Fakat eğer onu “ toplum içine getirirsek o daha önce ihtiyacını duyduğu aynaya hemen kavuşacaktır”. Dünyayı kendi duygularımız aracılığı ile görür ve yorumlarsak, başkalarının mutluluğunu yaratacak koşulları bilemeyiz ve her şeyden çok arkadaşlarımızın sempatisini ve onayını istediğimizden birinin mutluluğunu kendisine gördüğü gibi fakat bütün insanlığa gördüğü gibi algılamak gerekir. Dolayısıyla bireyin toplumun onayını kazanmak istediği, ayrıca kendi vicdanının eleştirisi onu doğru olanı yapmaya yöneltir. Fert ve toplum doğal olarak aynı amaca yönelir ve insanlık, bireye kendi yolunu seçmede tanıdığı özgürlüğe orantılı olarak gelişir. Vicdan ve duygu beraberliği diğer alanlarda olduğu gibi ekonomik alanda da istenmeyen davranışın yapılmasını daima engelleyecektir. Böylece , duygu beraberliğinden doğacak olan ahlaki davranışa duyulan inanç ve sosyal tecrübenin etkisi Smith 'i sonunda, doğal düzenin işleyişinde özgürlüğün oynadığı role inanmaya götürmüştür.

Ahlaki yargıların ve standartların toplumsal kaynaklı olduğunu öne süren bu teori , bireysel ve toplumsal çıkarların uyum içinde olacağını savunan ve Ulusların Zenginliğini kapsayan doktrinin temelini oluşturur. Ferdin takip ettiği bütün ekonomik çıkarlar , ferdin toplumsal deneylerinde kaynaklanır. Fert, içinde yaşadığı toplumun bir ürünü olarak, toplumsal onaya gereksinme duyar . Bu nedenle, ahlaki duygular teorisinde geliştirilen duygu beraberliği doktrini , Ulusların Zenginliğinde öne sürülen doğal düzen doktrinin bir öncüsü olarak yorumlamak gerekir.

Smith 'in iktisadi ilkelerini dayandırdığı temel kavramlar “ Özgürlük ” (Liberalism) ve

“ görünmeyen el ” kavramlarıdır. Her şeyin üstünde Smith , kendini “ basit doğal özgürlük sistemine adamıştır. Sistemin merkezinde kendi çıkarlarını takip ederken toplumun refahını da arttıran fert vardır. Smith 'in ünlü değimi ile bu “ görünmeyen el” dir. Smith “ görünmeyen el ” kavramını bir defa Ahlaki Duygular Teorisinde ve bir defada Ulusların Zenginliği kitabında kullanmıştır. Buna rağmen bu kavram sayesinde Smith , ekonomiyi bir” karşılıklı ilişkiler sistemi” olarak ele alıp inceleyecek bir genel teorik çerçeve oluşturmuştur. Bunun için “ görünmeyen el ” kavramının , teorik sosyal bilimi mümkün kıldığını söylemek abartma olamaz (Vaughan. 1987, s. 997) .

“ görünmeyen el ” kavramının ahlaki duygularda nasıl açıklandığını aşağıda inceleyeceğimiz için burada “ Ulusların Zenginliğin de nasıl ele alındığını görelim.

Ulusların Zenginliğinde Smith görünmeyen el kavramını, ithal sınırlamaları ile ferdi kapitalin kullanılışı ile ilgili olarak getirilen sınırlamaların yararsız olacağı açıklarken kullanmıştır: " her fert bu nedenle kapitalini elinden geldiği kadar yurt içi sanayii desteklemek için ve bu sayede mümkün olan en yüksek kıymeti üretmek için kullanacağından herkes zorunlu olarak toplumun yıllık gelirini yapabildiği ölçüde , en yüksek seviyeye ulaştırmak için çalışır. Fert genellikle aslında ne toplumsal çıkarı teşvik etmeye niyetlenir ve nede onu ne kadar teşvik ettiğini bilir . Yurt içi sanayii yabancı sanayiye karşı desteklemeyi tercih etmekle ferde sadece kendi güvenliğini gözetir; ve sanayii, üretimini en çoğa çıkaracak şekilde yönetirken de sadece kendi kazancını düşünür ve fert bu durumda diğer durumlarda olduğu gibi, bir görünmeyen el tarafından tasarları içinde yer almayan bir amacı teşvik etmiş olur. Smith'i doğal düzen ilkesini benimsemeye iten neden de budur; ancak özgür insan , kendi çıkarlarını korumak için uğraşırken , hiç düşünmediği halde toplumun çıkarına da katkıda bulunabilir. Hatırlanacağı üzere Fizyokratlar da doğal düzeni ideal toplumla bir ve aynı şey olarak görmüşlerdir fakat aralarında bir fark vardır . Fizyokratlara göre , doğal düzen akılla bulunacak ve aydın despotizm ile gerçekleştirilecektir. Smith'e göre ise doğal düzenin varlığı bir gerçektir. Doğal düzen , insan müdahalelerine rağmen vardır.

İdeal ekonomik yapı doğal düzenin çerçevesi içinde kendiliğinden ortaya çıkar. Bunlar arasında işbölümü parasal sistemin gelişmesi , tasarrufların büyümesi ve yatırımların artması , dış ticaretin gelişmesi ve arz – talebin birbirine göre ayarlanması sayılabilir. Bunlar ve " kendiliğinden oluşan" düzenin diğer kurumları, insanın kişisel çıkarına dayalı davranışından doğar ve bütün toplumun yararına olan sonuçlar yaratır.

B. AHLAKİ İLKELER

“ Görünmeyen el ” kavramını Smith Ahlaki Duygular da insan davranışlarına yön vermesi gereken ilkeleri açıklarken kullanmıştır. Smith ‘in savunduğu liberalizm ilkesine gereği gibi anlayabilmek için , onun moral ve sosyal düzen ile ilgili görüşlerini bilmek gerekir.

Smith ‘in moral ve sosyal doğal düzen ile ilgili görüşleri , hem ahlaki duygular teorisi ve hem de Ulusların Zenginliği adlı kitaplarında yer almıştır. Ahlaki duygular teorisinde Smith ahlak dünyasında mevcut uyumlu ve yararlı düzeni açıklayacak bir birleştirici ilke aramış ve bunun “ sempati ” olduğu sonucuna varmıştır. İnsan aklından , insanın doğuşundan sahibi olduğu niteliklerden ve teolojik önyargılardan değil doğrudan doğruya insani dürtülerden ve duygulardan kaynaklanan bir ahlak teorisi arayan çağdaşları için Smith ‘in görüşleri çok ilgi çekici oldu . Ulusların zenginliğinde de Smith , yeni doğan bir ilim olan politik iktisatta da ekonomik yaşamın doğal düzenini sağlayacak , yani ilişkileri yararlı ve uyumlu kılacak temel ilkeyi aratmış ve bunun “ kişisel çıkarın izlenmesi ” olduğunu söylemiştir. Bu nedenle Smith ‘in iki kitabının yapısı arasında büyük bir benzerlik vardır. Her iki kitapta birleştirici bir ilkeye sahiptir. Bu temel ilke ahlak dünyasında “ sempati ” ekonomi dünyasında ise “ kişisel çıkar” dır. Her iki ilkede kendi özel alanlarında NEWTON’ un doğal düzenini sağlamaktadır. Smith ‘in ahlak ilmi , insanın , başkalarının duygularını paylaşmasına imkan verecek bir arkadaşlık duygusu ile donatıldığını düşünür . Başkalarına sempati ile baktığımız zaman onların duygularını onaylamış olur . Çevremizdeki insanlarda böyle bir onay elde etmeyi çok arzu ettiklerinden buna layık olamaya çalışacaklar ve bu nedenle toplumca benimsenen bazı kriterlere uygun bir davranış içinde olacaklardır. Hepimiz içimizdeki “ tarafsız gözlemcinin ‘ davranışlarımızı onaylamasını sağlamak için uygun davranmak isteyeceğiz.

Hareketlerimizin ahlaki değerini belirleyecek olan yargıç , bizim vicdanımızın sesi ile konuşacaktır. Bu nedenle Smith 'in ahlak ilmi (ethics) de , liberal iktisat ilmi de kendi kendine yönetim (self command) veya kendi kendine güven (self – reliance) ilkesine dayanır. Smith ahlak ilminin temeli olarak ahlak duygusunun , iyilik sverliğin veya faydanın gösterilmesine karşı çıkar. Ahlak duygusu gereksizdir çünkü sempatiyi ve başkalarının onayı olmaksızın elde edilmesi imkansız herhangi bir şeyi göstermez. İyilik severlik ise sadece Tanrı davranışlarına has bir niteliktir. Mükemmel bir yaratık olamayan insan , çoğu defa , başka etkenlere göre hareket eder . Fayda ise , iyiliğin (goodness) ölçüsü değildir. Fayda bir onay ile desteklenebilir , fakat bu sonradan ve dolaylı bir şekilde elde edilecek bir onay olacaktır .

Smith ' e göre sempati ve onay veya beğenilme arzusu , " bencilliğimizi sınırlamayı ve iyilik yapmaya yönelmemizi "sağlar. Bu ise , " insan doğasının mükemmelliğini oluşturur ve tek başına insanlar arasında , duyguların ve ihtirasların uyumunu temin eder". Her yerde olduğu gibi burada da uyuma ulaşmak , insan aklı nedeniyle değil fakat doğanın ekonomisi nedeniyle mümkün olur. Doğa , insanı doğanın amaçlarını gerçekleştirecek araçlara yönelik bir istek ile donatır. Bu amaçlar " onları yeniden üretmek eğiliminden bağımsız olarak ve sadece kendileri için vardır. Biz bu şekilde doğanın amacını genişlettiğimiz zaman , bunu aklıma mal etmeyiz . " Çünkü insan aklının eseri olarak gözüken aslında tanrının aklıdır. Bir saat , vakti kusursuz olarak gösterecek şekilde yapılabilir. Ancak hiç kimse bir saatin böyle bir iş yapma arzusu veya niyeti ile donatılmış olduğunu söyleyemez; çünkü biliriz ki saatin bu becerisi,

Onu yapan ustanındır. Doğanın büyük amacı da insanlığın mutluluğudur.

Biz ahlaki özelliklerimizin kurallarına uygun davrandığımız zaman bu mutluluğu artırırız". Smith , mutluluğun yaygın olduğuna inancına şu sayısal örnekle de pekiştirir: " acıdan ve sefaletten kıvranan bir kişiye karşılık, mutluluk ve neşe içinde yirmi kişi görürsünüz. Bu açıklamalardan sonra en can alıcı soruya cevap vermek gerekiyor: kişisel çıkarın takibi , bu büyük amaca nasıl uyar? Smith 'e göre her insan , doğa tarafında her şeyden önce kendini kollamakla görevlendirilmiştir. Çünkü bu işi, kendisinden daha iyi yapacak bir kimse yoktur. Tarafsız gözlemci insana , " herkesinkinden daha çok kendi mutluluğunu ciddi bir gayretle takip etmesine ve bu konuda çok istekli olmasına " izin verir. Servet edinmek için yapılan yarışta insan " rakiplerini geçmek için bütün duyularını ve adalelerini sonuna kadar zorlayabilir. Fakat rakiplerini itip kakmaya veya bazılarını yere yıkmaya yönelecek olursa gözlemcinin hoşgörüsü tümüyle yok olur böyle bir davranış dürüst bir oyunun bozulması olur ki ona müsaade edilmez" ihtiras ancak basiret ve adalet sınırları içinde kalmak şartıyla, hayranlık uyandırır. İnsanların zenginlik peşinde koşması doğanın yarattığı ihtiyaçlar nedeniyle değildir. Bu tür ihtiyaçlar, en düşük ücret ile sağlanabilir. İnsanları zenginlik peşinde koşturana asıl neden , kendilerinden yukarıda olanları taklit etme arzusudur. İltifat ve beğenilme , insan hayatının büyük amacı olan ve " koşullarımızı iyileştirmek diye adlandırdığımız amacın " peşinden koşarken elde edilen yararlardır. İsteklerimizin nihai amacı " büyüğün " durumuna ulaşmaktır. Bu nedenle insanlar , çoğu defa

" kuşkuya , korkuya , kedere , hastalığa , tehlikeye ve ölüme maruz kalmak pahasına " zahmet ve acı içinde servet biriktirmeye devam edeceklerdir. Fakat zenginliğin bu aldatıcı niteliğidir ki " insan çalışkanlığını devamlı hareket halinde tutar ve yükseltir .

- Zengin fakirden bir parça daha çok tükedir, ve doğal bencilliğine ve açgözlülüğüne rağmen , daima kendi rahatlarına bakmalarına rağmen, istihdam ettikleri binlerce emekten sadece kendi kibirlerini ve doymak bilmez arzularını tahmin etmeyi düşünmelerine rağmen başardıkları bütün iyileştirmelerin ürününü fakirle bölüşürler. Onlar (zenginler) görünmeyen bir el tarafından yaşam için gerekli olan şeylerin dağılımını ,eğer dünya bütün yaşayanlar arasında iki eşit parçaya bölünmüş olsaydı , bu şeyler nasıl dağıtılacaksa öyle dağıtırlar ; ve böylece hiç niyet etmedikleri halde , hiç yapmadıkları , toplumun çıkarını artırırılar ve zenginliğin çoğalması için gerekli araçları oluştururlar.

PARA'NIN GÖREVLERİ

- İhtiyaçların büyük bir kısmı mübadele yolu ile karşılanır bu nedenle: “Her insan mübadele ederek yaşar veya bir ölçüde tüccar olur ve toplum gerçek bir ticari topluma dönüşür” Bir kişinin ürettiği, kendisi ile ürününü değiştirmek istediği bir başka kişi tarafından istenmeyebilir. Bu durumda mübadelenin gerçekleşmesi için, ticari toplumun bir “mübadele aracı”na ihtiyacı olacaktır. Bu mübadele aracı öyle bir şey olmalıdır ki “hemen herkes kendi üretimini onunla değiştirmeyi kabul etsin ” Smith’e göre para bir mübadele aracı olarak görev yapacaktır

C.KIYMET(FİYAT)TEORİSİ

- **A-KULLANIM KIYMETİ VE DEĞİŞİM KIYMETİ**
- **Paranın orijini ve önemi üzerinde durduktan sonra Smith “kıymet” kavramını incelemeye başlar. Ona göre malların iki türlü kıymeti vardır. Bunlar “Kullanım kıymeti” ve “Değişim kıymeti”dir. Bu iki kıymetin aynı şey olmadığını, hatta aralarında ters bir ilişki olabileceğini öne süren Smith, bunu şöyle açıklar : “En büyük kullanım kıymetine sahip olan şeyler, çoğu defa düşük bir değişim kıymetine sahiptir**

- Bir malın başka bir mallarla değiştirilebilmesi için onun mutlaka kullanım kıymetine sahip olması gerekir. Kullanım kıymetinin satılması söz konusu olamaz. Smith'in bu pek belirgin noktayı gözden kaçırmış olması, kıymet teorisinin daha sonraki gelişimi yönünden büyük önem taşımıştır.
- Smith'in bu konudaki bir başka hatası, malın nispi kıtlığının(veya bolluğunun) onun kıymetini tayin yönünden sahip olduğu önemi ihmal etmesidir. Tek bir elması, toplam su miktarı ile mukayese etmek yanıltıcı olmuştur. Eğer Smith tek bir parça elmasın faydasını, tek bir ünite suyun faydası ile mukayese etmiş olsaydı yanılmayacaktı. Doğada bazı malların bedava olarak bulunması, hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde bir malın faydası ile değişim kıymeti arasında bir ilişki olmadığını gösteriyor

- **Smith'in bir başka hatası, elmasın kullanma kıymeti olmadığı yolundaki iddiasının tamamen kişisel bir değerlendirmeye dayanmasıdır. Bir malın kullanımı şu veya bu nedenle onaylanmayabilir, hatta yasadışı olabilir. Ancak bu söz konusu malın faydasını ortadan kaldırmayı veya faydasız saymayı gerektirmez. Ekonomik gerçek şudur ki, eğer bir malın fiyatı varsa, onun mutlaka bir faydası vardır**

B-EMEK VE KIYMET

- Kullanım kıymeti ve değişim kıymeti konularını inceledikten sonra Smith çok daha zor bir konunun incelenmesine geçer. Bu konu kıymetin belirlenmesinde emeğin rolü konusudur. Smith'in bu konudaki görüşlerini anlamak ve anlatmak oldukça zordur. Çünkü Smith bir çok yerde birbiri ile çelişen fikirler öne sürdüğü gibi yer yerde konuyu karıştırmıştır. Yapılabilecek en iyi şey, Smith'e sadık kalmak ve yer yer çelişkileri ve karmaşayı aktarabilmek olacaktır.
- Bir tanımında belirlediği anlama "kıymetin emek-kumanda teorisi" adı verilir. Bu teoriye göre bir malın kıymeti kendisiyle değiştirilebilecek bir malın doğrudan veya dolaylı bir şekilde ihtiva ettiği bir başka deyişle üretimi için gerekli emek miktarı ile ölçülür. Bu anlamda kullanıldığı emek, bir "kıymet ölçüsü" niteliği kazanır

- **Smith kıymetin esnek teorisi yanında bir de “kıymetin reel masraf teorisi” diye bilinen ikinci bir teori öne sürmüştür. Buna göre bir malın kıymeti üretiminde katlanılan zahmetle ölçülür ve bu nedenle mallar bu nedenle mallar, değişimde kumanda ettikleri emeğin kıymetine sahiptir. Çünkü, bu malların sahibi onları mübadele etmek suretiyle, karşılığında aldığı malların üretiminin gerektirdiği zahmetten kurtulmuş olur.**
- **Smith emek ile malın kıymeti arasında kurduğu bu ilişkiyi ilkel bir toplum yapısı ile kapital birikimi ve özel mülkiyetin ortaya çıktığı gelişmiş toplum yönünden farklılaştırır. Örneğin bir avcı toplumunda bir kunduzu avlamak, geyiği avlamak için gerekli zamanın iki mislini gerektiriyorsa bir kunduz doğal olarak iki geyik değerinde olacaktır. İki gün veya iki saatlik emekle üretilene göre iki misli kıymete sahip olması doğaldır. Bu aşamada “emeğin bütün ürünü emek sahibine aittir “**

- **Ancak belirli ellerde “stok” birikip, bu stok kar elde etmek amacıyla üretimde kullanılmaya başlayınca, “stok sahibine üretiminden bir pay vermek gerekecektir. Bu nedenle işçinin kullanılan malzemeye eklediği kıymetin ikiye bölünmesi ve bir kısmının ücret olarak işçiye diğer kısmını da, işverene kullandığı stokun ve önceden ödediği ücretlerin karşılığı olarak verilmesi gerekir. Bu nedenle bu görüşe “emek maliyeti teorisi” veya “emek kıymet teorisi” adı verilir**

C-KAR VE RANT

- Smith, kapital birikiminin başlaması ile birlikte, ürün kıymetinin “ücret” ve “kâr” olmak üzere iki parçaya ayrılacağını söyler. Smith’e göre kârı “özel” türden bir emeğe, yani işletmeyi yönlendiren ve denetleyen emeğe yapılan bir ödeme olarak düşünmemek gerekir. Çünkü bu tür bir emeğin, çalışmanın yol açtığı zahmet ile herhangi bir ilgisi yoktur. Smith’e göre kâr “kullanılan kapital birikimi (istek)’in kıymeti tarafından belirlenir ve kapital birikimin büyüklüğüne göre az veya çok olabilir. Bu nedenle mal fiyatı içinde kapitalin kârı, emeğin ücretlerinden ayrı bir unsur olarak yer alır ve tamamen başka ilkeler tarafından düzenlenir .

- **Gelişmiş bir toplumda ücret dışında karşılaşılabacak tek gelir payı kâr değildir. “ rant” ta, özel mülkiyet ile birlikte ortaya çıkan bir diğer gelir payıdır. “Toprağın özel mülkiyet altında olduğu günlerde ormanın ağacını, tarlanın otunu ve toprağın bütün doğal ürünlerini, emekçi sadece onları toplama zahmeti karşılığında elde edebilirdi. Ancak özel mülkiyetle birlikte, bütün bu ürünlerin ilave bir fiyatı olur Bu ilave fiyat veya fiyatın bir kısmı toprağın rantını (kirasını) oluşturur. Böylece pek çok mal fiyatı içinde üçüncü bir gelir payı oluşur. Smith toprak sahipleri tarafından bir rant geliri elde edilmesine fazla sıcak bakmaz. Çünkü ona göre toprak sahipleri “hiç ekmeden biçmeyi seven” kişilerdir. Ancak bu yönden, diğer insanlardan farklı bir yanı yoktur ve dolayısıyla “rant” geliri elde edilmesi de, tıpkı “kâr” geliri elde edilmesi gibi gayet “doğal” bir gelir elde etme şeklidir**

D-DOĞAL FİYAT VE PİYASA FİYATI

- Her toplumda veya her çevrede, geçerli olduğu zamana ve yere göre “doğal” kabul edilen bir ortalama ücret, kâr ve rant seviyesi vardır. Dolayısıyla herhangi bir mal ; işçinin, toprak sahibinin ve stok sahibinin payını bu doğal seviyeden ödemeye yetecek bir fiyattan satıldığı zaman, mal “doğal fiyat”ından satılmış olacaktır. Bir başka deyişle mal, hak ettiği değerden satılmış olacaktır. Bu, bir malın her zaman doğal fiyattan satılacağı anlamına gelmez. Zaman zaman malla karşı olan taleple o malın arzı arasındaki ilişkinin değişmesi “piyasa fiyatı”nın doğal fiyatın üstüne çıkması veya altına inmesine neden olur.

- **Smith; “uzun dönem doğal fiyatı” nı, kısa dönemli talep ve arz düzenlemelerinin sonucunda daima kendisine dönülecek bir “uzun dönem denge fiyatı” olarak kabul eder. Smith arz ve talebi gösteren arz ve talep şedülleri biçiminde ele almamış, sadece belli bir fiyatta arz ve talep edilen mal miktarı olarak düşünmüştür. Dolayısıyla Smith’in rekabet koşulları altında ve kısa dönemde fiyatın talep (Smith’in kullandığı deyim “efektif talep” dir) ve arz arasındaki ilişki tarafından belirleneceğini talep ve arz eğrilerini kullanmadan açıkladığını söyleyebiliriz**

GELİR TEORİSİ DAĞILIMI

Smith gelir dağılımını, “üç büyük sosyal sınıf” olarak adlandırır. Bunlar;

- Emekçi Sınıf
- Kapitalist Sınıf
- Toprak Sahipleri Sınıf

Bu sınıflar; ücret, kar, rant adı verilen gelir paylarını nasıl elde ettiklerinin incelenmesi olarak ele almış ve “klasik bölüşüm teorisinin” esaslarını belirlemiştir.

Smith’in gelir dağılımı teorisinin, Fizyokratlardan esinlendiği genellikle kabul edilir.

A. ÜCRETLER

- Smith ücretlerin nedeni ve belirleme yöntemleri üzerinde ileri sürdüğü görüşler, “ ücret teorilerinin” hemen hepsini içerecek zenginliktedir. Smith, önce özel mülkiyetin ve kapital birikiminin mevcut olmadığı, “ ilk ve ilkel toplum aşamasını” ele alır. Böyle bir toplumda emeğin üretimi emeğin doğal ödülü veya ücretidir. Bu durumda üretimin toprak sahibiyle ve kapital sahibi ile paylaşmasına gerek yoktur. İşçinin payı, iş bölümüne bağlı olarak artan verimlilik ölçüsünde artacaktır. Bu “ilk ve ilkel aşama” sona erdikten sonra, ücreti belirleyecek yeni teorilere gereksinme duyulacaktır.

Smith'in üzerinde ilk durduğu teori “ pazarlık teorisi”dir. Ona göre, “her yerde ücret, çıkarlarını birbirinden farklı iki taraf arasında yapılan anlaşmaya dayanır. Bu iki taraftan hangisinin normal koşullarda daha avantajlı durumda olduğunu be diğer tarafı kendi şartlarını kabule zorlayacağını önceden kestirmek güç değildir.”

Emek talebi ise, Smith'e göre “ücret fonunun” büyüklüğüne bağlıdır. Toplumsal gelişme süreci içinde kapital “belli kişilerin” elinde birikmeye başlar. Gerekli kapitale kendisi sahip olup ve bunu kendi emeğiyle birlikte kullanan, dolayısıyla hem kar hem de ücret geliri elde eden insanlar gittikçe azalır. Bunun Smith'e göre “Avrupa'nın her yerinde, her bağımsız bir iş verene karşılık 20 tane ücretli çalışan ortaya çıkar ve ücret; bir tarafa kapital sahibi olan ve iş veren durumunda bulunan kişi ile diğer tarafta işçi durumunda bulunan kişi ile diğer tarafa işçi durumunda olan kişi arasında belirlenir.”

Smith, emek talebinin, dolayısıyla ücret artışının temel sebebini, milli gelirin artmasında görmektedir.

Smith ayrıca, yaz mevsimde ücretlerin, kış mevsime göre yüksek olmasını, yazın emek talebinin daha fazla olması ile açıklamaktadır.

- Smith aynı zamanda ücret seviyesi ile nüfus artış arasındaki ilişkiyi de ele almıştır. Ona göre “ her canlı türü, geçimleri için mevcut araçlarla orantılı olarak çoğalır.” Böylece ücretler yüksek olduğu zaman nüfus artış hızı yüksek olur. Buna karşılık düşük ücretler, durağan bir nüfusa neden olur.

- Smith, ücretlerin uzun dönemli trendlerinin yükselme yönünde olacağına ve bunun da ekonomik ilerlemenin bir göstergesi sayılacağına inanmıştır. Çünkü ücretlerle ekonomik gelişme arasında iki yönlü bir ilişki vardır. Ücretler, kapital birikimi arttıkça yükselecekleri gibi, yükselen ücretler emeğin verimini arttırarak kapital birikimini hızlandıracaktır.

B. KAR VE FAİZ

Smith stoktaki artışların, ücret fonu için ek kaynaklar oluşturduğunu düşünür. Ücret fonunun büyüklüğü emek talebini belirler ve mevcut iş gücünün büyüklüğüne göre ortalama ücretin artış yönünde mi yoksa azalış yönünde mi değişeceğini gösterir. Stoktaki artışlar, genellikle kar oranlarının düşmesine ve ücret oranlarının yükselmesine neden olur.

Smith kar seviyelerinin çok sık dalgalandığını ve bu nedenle de gerektiği biçimde, incelenemeyeklerini söyler. Kar seviyesinin en güvenilir ölçüsü faiz oranıdır. "Para kullanımı ile yapılabilecek iş hacmi artarsa, paranın kullanımı için önemli miktarlarda ödeme yapacağını bir kural olarak öne sürmek mümkündür. Bu nedenle faizin yükselmesi, bize karın yükseldiğini gösteren bir işaret görevini görür.

Smith faizin yasaklanmasına karşı çıkmıştır. Bunu nedeni ise tefeciliğin artmasını öne sürmüştür.

C. RANT

- Smith rantı, kar ve ücretle birlikte, doğal fiyatın bir parçası olarak incelediği halde. 1. kitabın sonunda rantı tekrar ele alır ve daha önceki görüşlerini terk ederek, rantı, bu defa, “farklılıktan doğan” bir getiri olarak açıklar: “Rant, görüleceği üzere, malların fiyatına ücret ve kardan daha farklı bir biçimde girer. Yüksek veya düşük ücret kar, yüksek ve düşük fiyatların sebebidir; yüksek veya düşük rant ise onun sonucudur. Çünkü yüksek veya ücret veya kar belli bir malı piyasaya getirebilmek için ödenmek zorundadır; bu nedenle fiyat yüksek veya düşüktür. Fakat bir malın fiyatının ücret ve karı ödemek için gerekli olandan yüksek veya alçak olması ve bu farkın çok veya az olması veya az olması veya hiç olmaması, yüksek veya düşük bir rant doğmasına veya hiç rant doğmamasına neden olur.”

- Smith rant ile ilgili açıklamalarını, çeşitli gelir paylarının uzun dönemdeki trendleri ile ilgili bazı gözlemlerini anlatarak ve gelir sahiplerinin toplum yönünden oynayacakları rolleri belirterek bitirir. Smith, toplumda meydana gelecek her iyileşmenin, doğrudan veya dolaylı olarak rantları yükselteceğini öne sürmüştür.

D. TASARRUF VE YATIRIM

- Üretken olan veya olmayan emek ile ilgili bölümde Smith, kapital birikimi, tasarruf ve yatırım konuları ile de ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Gelecekte tartışmalar açısından önem taşıdığı için bu konuları da kısaca incelemek yararlı olacaktır. Smith tasarrufların nasıl kullanıldığına da büyük önem vermiştir. Tasarruflar, müsrif kişilerin lüks tüketim mallarına duydukları isteğin tatmini için kullanılır ve sabit kapital ile döner kapital miktarını arttırmak için kullanılmazsa bu ekonomik gelişmeyi engelleyecektir. Ona göre, tasarrufların bir gelir ve yeni teçhizat akımı sağlayacak şekilde kullanılması gerekir.

Ancak bu düşüncesi, daha sonra öne sürdüğü görüşle, bir hayli geçersiz kalır. “Yılda ne tasarruf edilirse, aynı yıl yapan harcamayla tüketilir, hem de yaklaşık olarak aynı zaman da fakat değişik kimseler tarafından tüketilir.. Zengin bir adamın bir yılda gelirinden harcadığı kısım, çoğu defa aylak konuklar ve hizmetçiler tarafından tüketilir. Bu gibi kimseler tüketim karşılığı olarak geride hiçbir şey bırakmazlar.

Bu sözlerinden çıkan anlam şudur: gelirin tasarruf için veya tüketim için kullanılması fazla fark etmez. Çünkü tasarruflar, yatırım olarak yeniden gelir akımına döner, atıl birikim ise sadece bunun bir istisnasını oluşturur. Ancak Smith paranın, zaman zaman insanlar tarafından bir birikim aracı olarak kullanıldığını kabul eder. Aynı zamanda “değişim aracı” olduğunu , bu nedenle atıl birikimin ekonominin gelir akımında önemli aksamalara neden olamayacağını düşünüt

MERKANTİLİZME ELEŞTİRİLER

- Smith bir ulusun zenginliğini altın miktarına göre ölçmenin yanlış olduğunu savunur çünkü parayla zenginlik birbirine karışılır. Altın madeni olmayan bir ulusun dış ticaret fazlası elde etmek için, hazineler biriktirmeye gerek yoktur. Smith in verdiği örneklen açıklaya biriz; savaşları sürdürmek için hazineler biriktirmeye gerek yoktur. çünkü" donanmalar ve ordular altın ve gümüşle değil fakat tüketim maddeleriyle ayakta durur.

Smith'e göre dış ticaret ülkenin doğal ekonomik gelişmesiyle uyumlu gösteriyorsa yararlıdır. Ticaretin esas yararı bir ülkenin fazla ürettiği mallara pazar bulması ve pazarı genişletecek iş bölümü artmasıdır. Dış ticarete sınırlamanın yararlı olacağı iki hal söz konusudur.

1)ülke savunması için gerekli olan sanayi dallarıdır. sanayi ürünlerinin ithalatı çeşitli yöntemlerle sınırlandırılıp ulusal sanayiye güçlendirmesidir.

2)vergidir. bir ithal malına, o malın yurt içinde üretilen benzeri üzerindeki vergi kadar bir vergi konulmalı. serbest dış ticareti savunmakla beraber bu sisteme hemen geçilemeyeceğini savunur çünkü işsizlik artabilir.

- Smith'in Locke'in siyasi liberalizmini kendi ekonomik liberalizmi ile birleştirmiş ve ticari bir toplumda özel teşebbüsün, kar ve motifi altında ve hükümet sınırlandırmalarına karşı nispi bir özgürlük içinde sanayi devriminin teknolojik imkanlarını kullanacağını öne sürmüő.
- Toprak sahiplerinde "diğer bütün insanlar gibi, hiç eklemeden ürün toplamayı sevdiklerini" söyleyen Smith onların yaşadıkları kolay ve güvenli hayat nedeniyle "tembel" ve "cahil" olduklarını söyler. İşverenler ise "her yerde ve her zaman ücretleri mevcut seviyesinin üstüne çıkarmamak için, zımni fakat devamlı ve yeknaşak bir anlaşma" içindedir. Ulusların zenginliğinin ve gelişmenin temeli iş bölümü olarak görmüş fakat daha sonra işin monotonluğu ve basitliği işçinin zihni ve yeteneklerini yok eder demiş.

- -Tüccarlar ve imalatçılar kendi kazançlarının zararlı etkileri konusunda sesizdir. Sadece başkalarını şikayet ederler. Pazarı büyötmek ve rekabeti azaltmak daima iş adamının çıkarıdır. Smith'e göre iş adamları "çıklarları, toplumun çıkarları" ile asla aynı olmaz. bu iş adamları yan yana geldiği zaman gizli anlaşma yaparak fiyatları yükseltir. Smith'e göre ticari toplum "özel mülkiyetin" kutsal haklarını tehdit etmektedir. Nerede büyük mülkiyet varsa orada büyük eşitsizlik vardır. Bir zengin adam için en az beş yüz kişi fakir olmalıdır. Sivil hükümet mülkün korunması için kurulmuş olduğu halde gerçekte zengini fakire karşı korumuştur. Smith, Ahlaki duygular kitabında kişi özgürlüğünün iki sınırı var bir çevrenin onayı iki kişinin vicdanı.

MALİYE DEVLET GELİR VE GİDERLERİ

- Smith'e göre devletin üç temel görevi vardır: birincisi hükümdarın toplumu bağımsız toplumların saldırı ve istilalarından korunmasıdır. ikincisi adalet sistemini kurmak, üçüncüsü fertler için yararlı kurumlar kurmak, işletmek ve bayındırlık hizmetlerini sağlamaktır. Ticaretin gelişimi için limanlar, kanallar, elçilikler, gençliğin eğitimi için ise okul ve üniversiteler kurmaktır. bunları devletin "klasik görevleri" olarak adlandırmış ve bunları en az masraflı şekilde çalışmayı analiz etmiştir. Smith'e göre savunma masrafları halktan alınan vergilerle ödenmeli. Adalet hizmetleri yargıçların bakacakları davalardan alacaktır. Bütün topluma yararlı kurumlar ve hizmetler de vergi gelirleri ile karşılanmalı. Smith kapsamlı bir devlet teorisi oluşturamamıştır ve devletin görevleri ile ilgili düşünceler "bırakınız yapsınlar" felsefesine uygun olmuştur. Smith merkantalist uygulamalarının pek çoğunu kaldırmasını mesleklere girişin serbest olmasını rekabetin kolayca yapılmasını tavsiye etmiştir. ayrıca kağıt para bankacılığın düzenlenmesi patent telif haklarının korunmasını tefecilikle müdahale edilmesini devletin görevi sayıyordu. Smith'e göre vergilerin iki temel kaynağı var birincisi hükümdara ait olan mal varlığı ikincisi halkın geliridir. Smith'e göre dört vergi ilkesi vardır. 1) eşitlik 2) belirlilik 3) ödeme kolaylığı 4) tahsilatın ekonomik yapılmasıdır. Smith belirlilik üzerinde durmuş çünkü vergi belirsiz olursa "kişiyi vergi toplayanların merhametine bırakmış" olur demiş.

SMİTH'İN ETKİSİ

- Smith'in kitabı özgürlüğü teşvik eden yönüyle bütün dünyada yankılar uyandırmış. ulusların zenginliğinin yayınlanmasından sonra 13 yıl sonra Fransız devriminin ateşini körüklemiş Fransa da Smith in düşünceleri liberal filozoflardan bazıları üzerinde çok etkili oldu. Almanya da Smith in etkisinde kalarak Smithlanismus adı verilen yeni düşünce akımı çıkmıştır.

HAZIRLAYANLAR :

- AYŞE BAĞRIYANIK
 - RABİA NUR KARAKAYA
 - DAMLA ÇAĞIL
 - İLAYDA ÇAKMAK
 - ESRA TANAS
-

SORU 1:

- Aşağıdakilerden hangisi Adam Smith'in çağdaşı olan diğer yazarlardan birisidir?
 - A)Sbeftebury
 - B)Colin Maclaurin
 - C)Hutcheson
 - D)Ferguson
 - E)Mendeville

SORU 2:

19.yüzyılda serbest dış ticareti savunan “Manchester Okulu”nun kurucusu olarak bilinen kişi kimdir ?

- A)Karl Marx
- B)Adam Smith
- C)Josiah Tucker
- D)David Hume
- E)Francis Hutcheson

SORU 3:

- Smith'in gelir teorisi dağılımında üzerinde ilk durduğu teori hangisidir ?

A)Para-arz teorisi

B)Emek-talep teorisi

C)Pazarlık teorisi

D)Kant-kar teorisi

SORU 4 :

- Smith'e göre emek talebi neye bağlıdır ?

A) Tasarruf fonu

B) Emek fonu

C) Rant fonu

D) Ücret fonu

SORU 5 :

Smith'in emek teorisi yanında hangi ikinci teori öne sürmüştür ?

Kıymetin reel masraf teorisi

SORU 6 :

Hangi düşünüre göre "Para bir mübadele aracı" olarak görev yapacaktır ?

Adam Smith

SORU 7 :

Simth en çok hangi vergi ilkesinin üzerinde durmuştur?

A)Eşitlik

B)Belirlilik

C)ödeme kolaylığı

D)Tahsilatın ekonomik yapılması

SORU 8 :

Smith dış ticareti savunmakla bu sisteme hemen geçilmemesi gerektiğini savunur neden?

A)İşsizlik artabilir

B)GSMH artar

C)Ekonomi çöker

D)üretim artar

KAYNAKÇA

- Vural Savaş , 2000, İktisatın Tarihi